

8. 8. 2019

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Neúčinnost započtení v insolvenčním řízení

Následující článek pojednává o problematice neúčinnosti započtení pohledávek podle zákona č. [182/2006](#) Sb., insolvenční zákon, (Dále jen „IZ“), a to před zahájením insolvenčního řízení.

Obecně se institut započtení aplikuje v případech, kdy mají strany vůči sobě vzájemné pohledávky s plněním stejného druhu, může každá z nich učinit vůči té druhé projev vůle, která směřuje právě k započtení. Započítávané pohledávky pak zaniknou v rozsahu, v jakém se vzájemně kryjí.

Neúčinnost právních úkonů učiněných před zahájením insolvenčního řízení je upravena v ust. § 235 až § 242 IZ, přičemž obecná definice neúčinných úkonů je zahrnuta v § 235 a § 240 až § 242 IZ upravuje jednotlivé případy neúčinnosti.

U všech jednotlivých institutů neúčinnosti (Uvedených v § 240 až §242 IZ) se musí jednat o úkon, kterým dlužník zkrátil možnost uspokojení věřitelů nebo zvýhodnil některé věřitele na úkor jiných (§ 235 odst. 1 IZ).

Neúčinnost započtení bez přiměřeného protiplnění

První ze skutkových podstat je obsažena v § 240 IZ, která upravuje neúčinnost právního úkonu bez přiměřeného protiplnění.

Tímto se rozumí právní úkon, kterým se dlužník zaváže bezplatně poskytnout plnění nebo protiplnění, jehož cena je ovšem podstatně nižší než obvyklá cena plnění, ke kterému se dlužník zavázal. Odporovat lze jednání učiněnému v posledním roce, respektive v posledních třech letech před zahájením insolvenčního řízení v případě, že předmětné jednání bylo učiněno ve prospěch osoby dlužníkovi blízké nebo osoby tvořící s dlužníkem koncern.

K povaze započtení se Nejvyšší soud vyslovil v rozsudku ze dne 28. února 2017, sen. zn. 29 ICdo 12/2015, v němž zdůraznil [\[1\]](#), že započtení nelze považovat za „nějaký jiný“ způsob či formu splnění dluhu; jde o způsob zániku nesplněného závazku, při němž naopak dvojnásobné plnění odpadá (povinnost plnit zaniká). Není-li započtení plněním dluhu, je zároveň pojmově vyloučeno, aby šlo o neúčinný právní úkon podle ustanovení § 240 insolvenčního zákona.

Neúčinnost započtení jako zvýhodňujícího právního úkonu

Dle skutkové podstaty § 241 IZ je neúčinný takový úkon, v jehož důsledku se některému z věřitelů dostane vyššího uspokojení, než jaké by mu náleželo v konkursu. Časové vymezení lhůt, ve kterých mohlo dojít k odporovatelnému jednání, je shodné se lhůtami v ust. § 240 IZ. Ustanovení v odst. 3 uvádí demonstrativní výčet zvýhodňujících právních úkonů:

- splnil dluh dříve, než se stal splatným,
- dohodl změnu nebo nahrazení závazku ve svůj neprospěch,
- prominul svému dlužníku splnění dluhu nebo jinak dohodl anebo umožnil zánik či nesplnění svého práva, [\[2\]](#)
- poskytl svůj majetek k zajištění již existujícího závazku, ledaže jde o vznik zajištění v důsledku

změn vnitřního obsahu zastavené věci hromadné.

Předmětné ustanovení následně v odst. 5 negativně vymezuje podmínky vylučující neúčinnost předmětného úkonu následovně:

- došlo k zajištění závazku dlužníka, přičemž obdržel přiměřené protiplnění
- jednalo se o obvyklý obchodní styk
- bylo poskytnuto přiměřené protiplnění
- osoba, vůči které bylo plněno, není osobou blízkou nebo netvoří s dlužníkem koncern
- osoba, v jejíž prospěch byl úkon učiněn, nemohla ani při náležité pečlivosti poznat, že dlužník je v úpadku nebo že by tento úkon mohl vést k jeho úpadku

Judikatura se k započtení pohledávek, jako zvýhodňujícím právnímu úkonu, vyjádřila takto: Korektivem pro posouzení, zda je započtení zvýhodňujícím právním úkonem je podmínka, že započtení by se stejným výsledkem mohlo být provedeno i v průběhu insolvenčního řízení. Dále pak bylo poukázáno na to, že judikatura se ve vztahu k zákonu o konkursu a vyrovnání vyjadřovala tak, že neúčinnost započtení lze v zásadě dovozovat pouze na základě neúčinnosti smluv, ze kterých pohledávka vznikla. (odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2009, sp. zn. 29 Cdo 992/2007 a rozsudku ze dne 29.04.2010, sp.zn. Cdo 4886/2007). Lze tedy uzavřít, že k posouzení započtení pohledávek, jako znevýhodňujícího právního úkonu podle ust. § 241 IZ, je možno z pohledu judikatury dospět pouze na základě neúčinnosti jednání, ze kterých započítávané pohledávky vznikly nebo nesplnění podmínek ust. § 140 IZ.[\[3\]](#)

Podle § 140 odst. 2 IZ je započtení vzájemných pohledávek dlužníka a věřitele po rozhodnutí o úpadku přípustné, jestliže zákonné podmínky tohoto započtení byly splněny před rozhodnutím o způsobu řešení úpadku, není-li dále stanoveno jinak.

Obecné zákonné podmínky pro započtení pohledávek jsou upraveny v ust. § 1982 a násl. zákona č. [89/2012](#) Sb., občanský zákoník. Podmínky jsou následující:

- existence vzájemných pohledávek,
- strany si dluží vzájemné plnění stejného druhu,
- straně, která jednostranný právní úkon směřující k započtení činí, vzniklo právo požadovat uspokojení vlastní pohledávky a plnit svůj vlastní dluh a
- dále že došlo k projevu vůle takto pohledávky započíst, k započtení tedy nedochází pouze na základě splnění zákonných podmínek.

Na základě § 140 odst. 3 IZ není přípustné započtení podle odstavce 2:

- jestliže dlužníkův věřitel se ohledně své započitatelné pohledávky nestal přihlášeným věřitelem,[\[4\]](#)
- nebo získal započitatelnou pohledávku neúčinným právním úkonem,
- nebo v době nabytí započitatelné pohledávky věděl o dlužníkově úpadku,
- dosud neuhradil splatnou pohledávku dlužníka v rozsahu, v němž převyšuje započitatelnou pohledávku tohoto věřitele.

Započtení jako úmyslně zkracující jednání

Ustanovení § 242 IZ obsahuje samostatnou skutkovou podstatu zabývající se neúčinností úmyslně zkracujících právních jednání. Pro určení neúčinnosti posuzovaného úkonu, jakožto úmyslně zkracujícího, musí být splněny následující podmínky:

- Musí se jednat o úmyslné zkrácení uspokojení věřitele, byl-li tento úmysl druhé straně znám (§ 242 odst. 1 a 2 insolvenčního zákona).
- Úkon byl učiněn v posledních 5 letech před zahájením insolvenčního řízení (§ 242 odst. 3 insolvenčního zákona) zde již nefiguruje podmínka učinění úkonu popsáno výše v době, kdy byl dlužník v úpadku nebo, že by tento úkon k úpadku vedl.

Lze si nepochybně představit situaci, pokud dojde k naplnění všech zákonných předpokladů, kdy by započtení mohlo být právě úmyslně zkracujícím úkonem. V případě vzájemného započtení pohledávek zanikne dlužníková pohledávka vůči věřiteli, tedy lze logicky dovodit, že předmětným jednáním dojde ke zkrácení uspokojení věřitelů, když by danou pohledávku mohl a měl insolvenční správce v insolvenčním řízení vymáhat a následně z ní uspokojit ostatní věřitele.

Autor článku je toho názoru, že daným jednáním může rovněž dojít k naplnění definice odporovatelného úkonu podle ust. § 241 IZ, neboť pokud dojde k započtení, je věřitel v drtivé většině případů uspokojen v mnohem větším rozsahu (nezřídka i ve výši 100 %), než jakému by se mu dostalo v konkurzu, pokud by svou pohledávku uplatnil přihláškou.

Dalším důvodem, svědčícím ve prospěch možnosti posuzovat započtení podle § 241 IZ (a to i v jiných případech než prezentuje výše uvedená judikatura) a § 242 IZ, je skutečnost, že na základě započtení může dojít k situaci, kdy zaniklá pohledávka, která, pokud by byla přihlášena do insolvenčního řízení, mohla být úspěšně popřena insolvenčním správcem, důsledkem čehož by mohl insolvenční správce vymáhat po věřiteli dlužníkovu pohledávku (která by v případě započtení zanikla) a dosáhnout tak vyššího uspokojení ostatních věřitelů^[5] a to jak z vymožené pohledávky, tak i na základě absence povinnosti uspokojovat úspěšně popřenu pohledávku.

Možnost domáhat se neúčinnosti započtení je nepochybně v souladu se zásadami insolvenčního řízení, které směřuje k tomu, aby došlo k uspořádání majetkových vztahů k osobám dotčeným dlužníkovým úpadkem nebo hrozícím úpadkem a k co nejvyššímu a zásadně poměrnému uspokojení dlužníkových věřitelů (srov. § 1 písm. a/ a § 2 písm. a/ IZ), přičemž předmětné řízení musí být vedeno tak, aby žádný z účastníků nebyl nespravedlivě poškozen nebo nedovoleně zvýhodněn (§ 5 písm. a/ IZ).

Mgr. Michal Václavík,
asistent soudce

^[1] s odkazem na důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 31. ledna 2006, sp. zn. 32 Odo 1143/2004, uveřejněného pod číslem 90/2006 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek

^[2] Bylo by zřejmě možno uvažovat o podřazení započtení pod tento bod výčtu, když Nejvyšší soud uvedl že, započtení je způsobem zániku závazku.

[3] Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Icdo 12/2015 ze dne 28. 02. 2017

[4] Je otázkou, zda bude vyžadováno splnění této podmínky i v případě, kdy dojde k započtení a zániku pohledávky věřitele před tím, než nastanou účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení a bude tak pro splnění tohoto požadavku potřeba, aby věřitel přihlásil své pohledávky jako podmíněné. Dle rozsudku Vrchního soudu Praze ze dne 06. 12. 2018, č. j. 102 VSPH 584/2018-103 a komentářové literatury (srov. ERBSOVÁ, Hana. § 140 []. In: HÁSOVÁ, Jiřina, ERBSOVÁ, Hana, KUBÁLEK, Jan, MORAVEC, Tomáš, SMRČKA, Luboš, ŠMEJKAL, Viktor, TARANDA, Petr, ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. Insolvenční zákon. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 503.) není takovéto přihlášení nutné.

[5] srov. ERBSOVÁ, Hana. § 140, In: HÁSOVÁ, Jiřina, ERBSOVÁ, Hana, KUBÁLEK, Jan, MORAVEC, Tomáš, SMRČKA, Luboš, ŠMEJKAL, Viktor, TARANDA, Petr, ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. Insolvenční zákon. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018, s. 503.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Úmyslně zkracující právní jednání mezi dlužníkem a osobou blízkou](#)
- [Nejvyšší soud ČR: Úhrada úroků ze zápůjčky jako zvýhodňující jednání? Klíčový výklad k § 241 odst. 5 písm. b\) insolvenčního zákona](#)
- [K postavení zajištěného věřitele v insolvenčním řízení](#)
- [K \(ne\)způsobilosti notářského zápisu jako exekučního titulu pro nařízení exekuce prodejem zástavy](#)
- [Promlčení pracovněprávních pohledávek postavených na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou](#)
- [Preventivní restrukturalizace](#)
- [Odpovědnost státu za nesprávný úřední postup exekutora: Je stát skutečně „posledním dlužníkem“?](#)
- [Odstoupení od smlouvy v insolvenčním řízení](#)
- [Zřízení exekutorského zástavního práva - právní rámec, dopady a judikatura](#)
- [Novela nařízení o insolvenčním řízení nabyla účinnosti - jaké přinesla změny?](#)
- [Přelomové rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věci subrogačního regresu výstavce finanční záruky](#)